

نمایه شد
نمایه سازه
تاریخ:

شماره:
تاریخ:
مهر

بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد
خدواند نام و خداوند جان خداوند روزی ده رهنمای

پروفسور گلعلوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بررسی متن سفری بودایی ۶ (سر و شفا بخش)

نگارش

آفتاب‌نسیح ملکی بخشندی

۱۱۲۷/۱۱۲۷

۵۸۰۴۰

سپاسگزاری

سپاس و احترام به استاد ارجمند و مهربان خانم دکتر زهره شناس که همت، سخت‌کوشی، مهربانی و سیمای همیشه خندان ایشان همواره برای من نمونه و سرمشق پشتکار و ایستادگی بوده و خواهد بود. همچنین سپاس از دیگر استادان این رشته بخصوص خانم دکتر مزداپور که در طی دوران تحصیل افتخار شاگردی آن‌ها را داشته‌ام و چون پدر و مادر دلسوزانه و بدون هیچ دریغی در راه پیشرفت و ارتقاء ما تلاش نموده‌اند.

۵۸۰۳۰

۵۸۰۳۰ ✓

تقدیم بہ :

پدر، مادر، همسر و فرزند عزیزم

فهرست

	عنوان
۱	چکیده
۲	کوتاه نوشتها
۳	مقدمه
۱۵	روش کار در این رساله
۱۶	بخش اول:
۱۷	معرفی متن شش
۱۸ - ۴۹	حرف نویسی - آوانویسی - ترجمه متن به فارسی
۵	بخش دوم:
۵۱	نکاتی پیرامون پی نوشتها
۵۲ - ۷۳	پی نوشتها
۷۴	بخش سوم:
۷۵	چند نکته درباره واژه نامه
۷۶ - ۲۲۵	واژه نامه
۲۲۳	کتابنامه
۲۲۶	ضمیمه:
۲۲۷	دستاوردهای پژوهش (معرفی واژه های مشترک ارمنی - سغدی)

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران
موسسه مطالعات و پژوهشهای زبان و ادبیات

۱۳۸۲ / ۱۱ / ۲۵

چکیده:

رساله حاضر تحت عنوان "سرور شغابخش"، شامل بخشهای زیر است: کتابنامه
مقدمه، معرفی متن ۶، حرف نویسی، آوانویسی، ترجمه متن، پی نوشتها، واژه نامه و ضمیمه.
مقدمه شامل معرفی زبان سغدی و ادبیات سغدی بودایی و مقدمه امیل بنونیست است بخش اول
شامل معرفی متن ۶ بر اساس متن ۶ کتاب متنهای سغدی پاریس (Textes Sogdiens, Paris) اثر امیل
بنونیست از صفحه ۸۲ تا ۹۲ تهیه و تنظیم شده است، این بخش همراه با حرف نویسی، آوانویسی و
ترجمه متن به فارسی است.
بخش دوم شامل پی نوشتهای ارائه شده توسط امیل بنونیست (Textes Sogliens, PP.202-207)
و هنینگ (The Sogdians Texts of Paris 249-251,253) و نظرات و پیشنهادات خودم است.
بخش سوم شامل واژه نامه سغدی به فارسی و کتابنامه است.
سرانجام بخش ضمیمه که شامل دستاورد این پژوهش (شامل معرفی واژه های مشترک ارمنی -
سغدی) است.

کوته نوشتها:

الف: فارسی

ق: قریب

نک: نگاه کنید

ب: لاتین

آسی: Oss.

ارمنی: Arm.

اوستایی: Av.

بنونیست: Ben.

پارتی: Parth.

پاراگراف: Pa.

تخاری: Tokh.

چینی: Chin.

ختنی: Khot.

خوارزمی: Khwar.

داستان رستم: Rust.

سغدی: Sogd.

سنکریت: Skt.

صفحه: P.

فارسی باستان: Op.

فارسی میانه: mp./MP.

گوشیج: GMS.

مانوی: Man.

مسیحی: Chr.

مقایسه کنید: cf.

یغناپی: Yaghn.

سیدیه: Yidg.

یونانی: Gk.

سنکریت: SKr.

۱۰۱ / ۱۲۷ / ۱۳۸۵

مقدمه

پیشینه تاریخی:

زبان سغدی از شاخهٔ زبانهای ایرانی میانهٔ شرقی است که از قرن اول تا سیزدهم میلادی در گسترهٔ جغرافیایی عظیمی، از دریای سیاه تا چین، مردمانی ایرانی تبار بدان تکلم می‌کردند. این شاخه، برعکس زبانهای ایرانی میانهٔ غربی، گروههای مختلفی را در برمی‌گیرند.

زبان سغدی از نظر تنوع و حجم ادبیات، مهم‌ترین زبان ایرانی میانهٔ شرقی است و از دیدگاه جغرافیایی و زبان شناختی، موضعی بین زبانهای سکایی - ختنی، خوارزمی و بلخی دارد. زادگاه این زبان، مرز و بوم سغد است، ناحیه‌ای که در قرون گذشته، اقوام ایرانی زبان سکایی، خوارزمی و بلخی آن را احاطه کرده بودند.

در سال ۱۹۰۴ میلادی، یکی از محققان که مأمور رسیدگی مدارک و نسخه‌های باز یافته از تورفان (واقع در ترکستان چین آن زمان و ایالت سین کیانگ امروز) شد، در میان آن گنجینه، قطعه کوچکی را متعلق به یک زبان ناشناختهٔ ایرانی تشخیص داد. شواهد تاریخی و کشفیات بعدی معلوم کرد که آن زبان تا آن روز ناشناخته، زبان سغدی است. اکنون بیش از نود سال از آن واقعه می‌گذرد. طی این مدت مدارک بسیاری به زبان سغدی پیدا شد. خط ناشناختهٔ آن خوانده و متون آن ترجمه شد.

شن‌های سوزان ترکستان چین در ناحیهٔ تورفان، کتابخانهٔ نه قرن پنهان ماندهٔ یکی از غارهای هزار بودا در دون هوانگ (تون هوانگ) چین، خرابه‌های دژی در کوه مغ، ویرانهٔ یکی از برج‌های دیده‌بانی دیوار بزرگ چین، گنجینهٔ ادبیات سغدی را بیش از یک هزاره در سینهٔ خود به امانت نگه داشتند و راز قوم شهرنشین، بازرگان، فرهنگ دوست، هنرمند و مبلغ دین و دانش سغد را در مقابل دیدگان حیرت‌زدهٔ دانشمندان و پژوهشگران قرن بیستم باز گشودند. به این مدارک، که پس از کشف رهسپار کتابخانه‌ها و موزه‌های بزرگ چهار شهر اروپا، پاریس، لندن، برلین و لنینگراد^(۱) شدند، باید کتیبه‌های مکشوف در مغولستان، دیوار نوشته‌های شهر قدیمی افراسیاب نزدیک سمرقند در ازبکستان و سنگ

نوشته‌های نویافته در شمال پاکستان را نیز اضافه کرد تا گسترش فعالیت مدنی و فرهنگی این قوم کهن ایرانی و نقش آن در اشاعه و انتقال فرهنگ، هنر و کالا را به خوبی نشان داد.

مأخذ تاریخی:

نخستین مأخذ تاریخی نام سغد^(۱)، متون اوستایی و کتیبه‌های هخامنشی است. در هر دو زبان اوستایی و فارسی باستان، سغد هم به معنی سرزمین و هم به معنی مردمی که در آن سکونت داشتند به کار برده شده است.

نام سغد در مهر یشت به صورت *suγda*، و در فصل اول وندیداد به صورت ترکیب *suγdō-šayana* یا "محل سکونت سغدی‌ها" دیده می‌شود.

در مأخذ یونانی، نام سغد و سغدی به صورت *Soghdoi, Soghdiane* آمده است.

هرودوت سغد را در فهرست ملت‌هایی که در قلمرو فرمانروایی شاهان هخامنشی بوده و سغدیان را در لیست افراد سپاهیان خشیارشا می‌آورد. حدود سغد، بنا به نوشته‌های استرابن، رود جیحون در جنوب و رود سیحون در شمال بوده است. همچنین گواهی استرابن درباره زبان سغدی خالی از اهمیت نیست، چون بنا به گفته او مردم هری (هرات)، بلخ و سغد کلام همدیگر را می‌فهمیده‌اند و تفاوت زبانشان زیاد نبوده است.

در مأخذ ساسانی و متون پهلوی، نام سغد به صورت‌های مختلف دیده می‌شود. در متن پارتی کتیبه کعبه زردشت که از شاپور اول مانده و در ترجمه یونانی آن، نام سغد در میان ایالات قلمرو امپراتوری ساسانی همراه با نام کوشان شهر و کاشغر و تاشکند ذکر شده است. در متون پهلوی، سغد به اشکال سولیک، سوت و سوپ تیک آمده است.

نام سغد در متون فارسی میانه تورفانی به صورت *swyl-yy* (سوغل) آمده که با واژه سغد در متون سغدی نزدیک است، چنان که در قدیم‌ترین نوشته‌های سغدی، یعنی در نامه‌هی باستانی، نام سغد به

1-Gharib, B., 1973: pp 67-81

صورت swγdyk آمده و در اسناد کوه مخ swγdy'nk و sywdyk مشاهده شده و در یکی از متون سغدی موزه بریتانیا sywdy'n'k است.

احتمال می‌رود که نام سغد در زبان سغدی دو هجایی بوده و به صورت «سوغد» یا با قلب واو و غین «سغود» خوانده می‌شده است.

از گفته‌های نویسندگان قرون نخستین اسلامی و از یادداشت‌های جهانگردان چینی چنین مستفاد می‌شود که کشور سغد شامل دره رود زرافشان و زمین‌هایی بود که به وسیله شاخه‌های آن رود سیراب می‌شد. همچنین توصیف جالبی از سرسبزی و حاصل خیزی کشور سغد، که در تمام آثار نویسندگان اسلامی به چشم می‌خورد، وجود این کشور را در دره رود زرافشان (رود سغد) تأیید می‌کند.

نکته‌های برجسته تاریخ سغد^(۱)

تنوع مدارک بازیافته در چین، از تلاش خستگی ناپذیر مهاجران سغدی در تبلیغ دین و سنت‌های آئینی که بدان دل بسته بودند پرده بر می‌گیرد. سغدی‌بان با ترجمه متون بودایی، مانوی و مسیحی به زبان سغدی به غنای زبان خود افزودند و همزمان این ادیان را در میان اقوام دیگر آسیای میانه و چین گسترش دادند.

متون مانوی سغدی تاریخچه فعالیت مبلغان مانوی همچنین داستان‌ها و تمثیلات، ادعیه و مراسم آئینی، تقویم و سال‌نامه‌ها را در بر می‌گیرد که هر کدام در فرهنگ ایرانی جایگاهی ویژه داشت و بیشتر مکمل متون مانوی و پارتی و فارسی میانه بود تا ترجمه آنها سغدی‌ها حتی سعی کردند اولین واژه‌نامه زبان خود را که در آن واژه‌های فارسی میانه و پارتی در مقابل واژه‌های سغدی قرار گرفته‌اند، بنویسند، که متأسفانه تنها چند برگ از این فرهنگ در خرابه‌های تورفان باقی مانده است.

در قرن ششم ترکها پادشاهی کوچکی از سرحدات چین تا مرزهای ایران و روم شرقی گسترش دادند. در این زمان سغدی‌ها در ترویج فرهنگ، هنر، خط و آیین‌های خود بین اقوام ترک نقش بنیادی ایفا

۱- قریب. ب. ۱۳۷۱: صص ۸۳-۹۲

کردند. در این دوره است که سغدی‌ها با حمایت ترکان یک امپراتوری بازرگانی بین امپراتورهای چین، ایران و روم برپا کرده‌اند که موقعیت بسیار برجسته‌ای در آسیای میانه داشت، امپراتوری که پایتختی چون سمرقند داشت اما حکومت مرکزی سیاسی-مذهبی در آن نبود^(۱).

قرن هفتم را می‌توان قرن تجدید حیات فرهنگی سغد دانست، که با وجود ویرانگریهای اعراب، تا قرن یازدهم تداوم داشت.

در این دوره است که بشقاب‌ها و ظروف دیگر نقره‌ای به دست فلزکاران ماهر سمرقند تراشیده می‌شود، و دیوار نگاره‌های باشکوه، ثروت، هنر دوستی، تجمل پرستی و علاقه وافر به تجلی اسطوره‌های باستانی دولت شهرهای سغدی را نه تنها در دربار شاه بلخ در خانه‌های خصوصی اشرافی جلوه‌گر می‌شود.

مطالعه دست نوشته‌های کوه مغ، که شامل هفتاد و شش سند نوشته شده با مرکب چین بر روی کاغذ، چرم، ابریشم و چوب است، و کتیبه‌ها، سفال نوشته‌ها و سکه‌هایی که در تاجیکستان و ازبکستان پیدا شد، روزنه جدیدی بر پژوهش‌های تاریخ و فرهنگ آسیای میانه گشوده است.

به نظر می‌رسد که از قرن یازدهم میلادی به بعد نفوذ زبان عربی و فارسی از طرفی و ترکی از طرف دیگر سیر نابودی زبان سغدی را شتاب بیشتری بخشیده باشد.

امروز از زبانی که قرن‌ها واسطه انتقال فرهنگ بین شرق و غرب آسیا بود و از نظر تجاری زبان مسیر شرقی جاده ابریشم به شمار می‌رفت، تنها یک گویش دور افتاده در ناحیه کوهستانی دره علیای رود زرافشان به نام گویش یغناپی به جای مانده است. اما نقش قوم سغد همراه با اقوام دیگر آسیای میانه، چه در شکل‌گیری آغازین ادب فارسی و چه در پیدایش جنبش‌های سیاسی و فرهنگی در راه استقلال ایران در پیشگاه تاریخ همیشه جاودانه خواهد ماند.

1-Grenet, F., 198S: pp. 30-45

آثار مکتوب

اولین کسانی که پرده از راز زبان خاموش سغدی برگرفتند، محققان آلمانی بودند، که در نخستین سال‌های قرن بیستم با مطالعه یک متن مکشوف از تورفان، این زبان تا آن روز ناشناخته را «سغدی» نامیدند. کشفیات آسیای مرکزی چین نشان داد که سغدیان تاجر پیشه و هنردوست که واسطه انتقال کالا و فرهنگ و هنر بین دو دنیای شرق و غرب چین، ایران، هند و روم بودند، فعال‌ترین مبلغان ادیان بودایی، مانوی و مسیحی در میان اقوام آسیای میانه و چین نیز به شمار می‌رفتند. تنوع مدارک به دست آمده سغدی نیز فعالیت دینی این مهاجرنشینان دور از وطن را جلوه گر می‌کند، زیرا به استثنای نامه‌های باستانی، اسناد کوه مغ، کتیبه‌های نویافته پاکستان و چند کتیبه و متن کوچک‌تر، متون سغدی را باید در شمار متون دینی شمرد. موضوع جالب توجه این که متون سغدی، تنوع فرهنگی را در خط منعکس می‌کنند، زیرا پیروان هر آیین، خطی برای بیان عقاید و باورهای خود برمی‌گزیدند، متون سغدی بودایی به خط سغدی^(۱)، متون سغدی مانوی به خط مانوی و متون سغدی مسیحی به خط سریانی نوشته شده‌اند.

با همه گسترش جغرافیایی زبان سغدی، اختلاف گویشی مدارک مکتوب اندک است. این بدان معنا نیست که ادعا شود متون سغدی از نظر زبانی وحدت کامل دارند، اما اختلاف موجود بیشتر بازتاب عوامل تاریخی و به ویژه کاربرد خط‌های مختلف و سنت‌های املائی گوناگون است تا اختلاف گویشی. بی‌تردید گونه‌های گویشی سغدی در نواحی دور از پایتخت اصلی (سمرقند) وجود داشته که با زبان سغدی آثار مکتوب فعلی، تفاوت‌هایی دارد و رد پای آنها را می‌توان در گویش یغناهی امروزی (ناحیه کوهستانی دره علیای زرافشان) و یا در بعضی از واژه‌های دخیل سغدی^(۲) در زبان فارسی مشاهده کرد.

۱- خط سغدی در نامه‌ها، اسناد، سنگ‌نوشته‌ها و سفال‌نوشته‌ها، بعضی از متون مانوی، و تعداد کمی از متون مسیحی بکار رفته است. ۲- زرشناس ۱۳۶۹ (ب): صص ۲۷۴-۲۷۵

متون بودایی^(۱)

این متون، که شاید پر حجم‌ترین ادبیات سغدی را تشکیل می‌دهند، صومعه‌های آسیای میانه از اصل چینی و هندی ترجمه شده‌اند. زبان و خط آنها از نامه‌های باستانی جدیدتر است و محتوای آنها بازتاب مهایانه (Mahāyāna) بودایی است که در آسیای میانه و چین بیشترین پیرو را داشت. ادبیات سغدی بودایی نوعی ادبیات ترجمه‌ای و مشحون از اصطلاحات فلسفی و احکام آیین بوداست و بخش اعظم آن نمودار ادبیات بودایی چینی است که غالباً از آن ترجمه شده است. بسیاری از متن‌های سغدی بودایی شناخته سغدی بازتاب نسخه‌های چینی آثار مکتوب آیین بودايند تا بدان جا که ویژگی‌های واژه شناختی و اصطلاحی و سبکی نسخه‌های چینی مستقیماً در ترجمه سغدی نمایان شده است.

حتی در متن سغدی «سوتره‌ای اندر نکوهش نوشیدنی مستکاره»^(۲) که بر اساس متن نوشته‌اش (colophon) باید از متنی هندی ترجمه شده باشد، ویژگی‌های بیانی خاص متن‌هایی که به وضوح ترجمه از چینی جلوه می‌کنند مشاهده می‌شود چنان‌که مکنزی^(۳) خاطر نشان می‌سازد، احتمالاً ذکر این مطلب که در متن «سوتره» از هندی ترجمه شده چندان آگاهانه نبوده و صرفاً به منظور کسب اعتبار برای این متن بوده است. مترجم سغدی، هرگاه که نتوانسته است واژه یا عبارتی سغدی برای برگرداندن تعبیر یا اصطلاحی خاص بیابد، به ترجمه تحت اللفظی آن پرداخته است. حتی، در بعضی موارد، تنها به آوانویسی واژه‌های مبهم چینی به خط سغدی اکتفا کرده است.^(۴)

تاریخ ترجمه متون سغدی بودایی روشن نیست. تنها، در یک مورد، تاریخ ترجمه (۷۲۸ میلادی) مشخص است.^(۵) بنابراین، احتمال می‌رود که بخش بزرگی از این متون ترجمه‌ای متعلق به دوره اصلی

۱- فریب ۱۳۷۴: صص نوزده - بیست و چهار، Sims-Williams, 1989: pp 174-5

۲- زرشناس، ۱۳۶۹ (الف): صص ۲۳۳-۲۴۲، نیز Mackenzie 1976: pp.7-9

3-Mackenzie, 1976: p.7.

۴- برای مثال، مترجم سغدی زبان «سوتره علت و معلول عمل» چندین واژه مبهم چینی را به خط سغدی آوانویسی کرده و در برگردان سغدی گنجانده است Mackenzie 1970: pp.42-77 (زرشناس، نامه فرهنگستان، ۱۳، ص ۹۲)

۵- این تاریخ مربوط به ترجمه «سوتره‌ای اندر نکوهش آشامیدنی مستکاره» است Mackenzie 1976: p.8 (زرشناس، نامه فرهنگستان، ۱۳، ص ۹۲)

سلطنت سلسلهٔ تانک در آسیای مرکزی (نیمه دوم قرن هفتم و نیمه اول قرن هشتم میلادی) باشد^(۱).
متن‌های سغدی بودایی ترجمه‌هایی از آثار بودایی چینی، هندی‌اند و از این رو وجود اصطلاحات خاص آئین بودا در آنها بارز و نظرگیر است. درک و فهم این متن‌ها بدون مراجعه به اصل چینی یا هندی آنها اغلب دشوار و گاه غیر ممکن است. احتمالاً صورت سغدی واژه‌ها، در اثر تغییرات ناشی از نقش‌های دستوری از صورت سنسکریت دور شده‌اند.

بیشتر متون بودایی، در اوایل قرن بیستم، در یکی از غارهای هزار بودای دون هوان چین کشف شده‌اند. در میان معابد تو در توی بنا شده در دل غارها، کتابخانه‌ای با مجموعه قابل ملاحظه‌ای از دستنویس‌های سغدی کشف شد. این کتابخانه مدت ۹۰۰ سال با دیوار نازکی از غار اصلی جدا و از دستبرد زمان برکنار مانده بود و به همین جهت گنجینه متون آن نسبت به متون دیگر سغدی از کیفیت بهتری برخوردار است. مجموعه کتابخانه ملی پاریس بیشترین متون سغدی بودایی را، که ره‌آورد سفر پیل بلیو به این غارها بود، در بردارد. وستره جاتکه (VJ)^(۲) یا داستان تولد بودا طولانی‌ترین این متون است که می‌تون آن را تألیفی مستقل از روایات دیگر دانست در مجموعه متون سغدی پاریس (TSP) علاوه بر متونی که آموزه بودا را در منع خوردن گوشت و نوشیدن آشامیدنی مست‌آور و نیز موضوع‌های دینی، چون علت و معلول کردارها و تناسخ روح و پدیده بازپیدایی بیان می‌کند، متون کاملاً مستقل از دین بودا نیز دیده می‌شود. جالب‌ترین آنها، داستان کوتاه رستم^(۳) و جنگ و گریزش با دیوان، طلسم باران،^(۴) شامل شرح خواص سنگ‌های مختلف و طریق آوردن باران با استفاده از خواص آنها، و چند متن کوتاه پزشکی و ستاره‌شناسی است.

گوتیو پیشگام رمزگشایی متون سغدی پاریس بود و با کمک روایات چینی همانند، دو متن آن را در همان سن‌های طلوع مطالعات سغدشناسی خواند و به فرانسه ترجمه کرد که به متن‌های سوترای علت و معلول (SCE) و برهمن ناخن دراز (DN) معروفند. امیل بنونیست، دانشمند دیگر فرانسوی بیشتر

1- UTZ, 1980:P.8

۴- قریب ۱۳۲۸

۳- قریب، ب. ۱۳۵۷

۲- قریب، ب. ۱۳۷۱ ص ۷۷-۸۲

متون سغری بودایی و غیر بودایی مجموعه پاریس را ترجمه و منتشر کرد (TSP). متن اصلی سوترای علت و معلول بعداً نیز توسط مکنزی تحت عنوان سوترای علت و معلول کردارها به انگلیسی برگردانده شد. سیمز ویلیامز به اتفاق هامیلتون، هشت متن سغدی دیگر از کتابخانه ملی پاریس را در مجموعه دست نوشته‌های ایرانی (CII) در سال ۱۹۹۰ به چاپ رسانیدند. بعضی از این متون اخیراً در میان اسناد اویغوری پیدا شده و با عبارات اویغوری در هم آمیخته است.

تعداد زیادی از متون بودایی دیگر در موزه بریتانیا نگهداری می‌شوند. این متون نیز از غارهای هزار بودا توسط سراورل استاین به لندن آورده شد. او نخستین اروپایی بود که در سال ۱۹۰۷ به راز کتابخانه نه قرن پنهان شده غارهای برد و باراهب محافظ غارها معامله کرد. بعد از او، هیات‌های فرانسوی در سال ۱۹۰۸، ژاپنی در سال ۱۹۱۱ و روسی در ۱۹۱۴ و حتی فنلاندی ۱۹۱۵ به غارهای هزار بودا سرزدند و اسناد بودایی و غیر بودایی سغدی را به کشورهای خود بردند.

تعدادی متون سغدی بودایی نیز در تورفان توسط هیات‌های اکتشافی آلمانی و روسی کشف و به ترتیب به برلین و لنینگراد (سن پترزبورگ) برده شد.

متون مجموعه کتابخانه لندن را رایشلت به آلمانی ترجمه و در دو جلد منتشر کرد (HRi و HRii). در سال ۱۹۷۶، مکنزی طولانی‌ترین متون بودایی آن مجموعه را با واژه‌نامه و ^{تفسیر} ~~تفسیر~~ به انگلیسی برگرداند. (BSTBL).

متون بودایی برلین را مولرولنتز به آلمانی ترجمه کردند (STii)، و متون سن پترزبورگ را رزنبرگ به فرانسه (0³, 0², 0¹) و راگوزا به روسی (Frag.Len.) ترجمه کردند.

بنونیست در سال‌های ۱۹۳۳ تا ۱۹۳۸ یادداشت‌هایی بر متون موزه بریتانیا نوشت (Notes i, ii, iii, iv) و سیمز ویلیامز نیز در سال ۱۹۷۶ بعضی از آنها را بررسی و چند متن کوچک تر منتشر کرد. وی همچنین چند نقد بر متون لنینگراد که توسط خانم راگوزا

(Frag.Len. BSOAS 1981, Manichaica Selecta, 1990, BAI1991) منتشر شده بود

نوشت.

جدیدترین اطلاعات در باره پژوهش متون سغدی بودایی را دیوید اوتس در کتابنامه ۱۹۷۸ (چاپ دوم ۱۹۸۰) منتشر کرده است. مقاله اوتز شامل تمام نوشته‌های منتشر شده از آثار مکشوف توسط سه سه هیأت انگلیسی، فرانسوی و روسی در تون هوانگ و دو هیأت آلمانی در تورفان است اما متون منتشر شده لنینگراد توسط خانم راگوزا را در بر نمی‌گیرد.

متون مانوی:

بیشتر این متون که در صومعه مخروبه‌ای در تویوق، نزدیک تورفان پیدا شده، مطالب فلسفی و بنیادی آیین مانوی را با بیانی آمیخته به تمثیل و داستان طرح می‌کنند. علاوه بر برگردان سغدی سرودها، موعظه‌ها و خطابه‌هایی که از فارسی میانه و پارسی ترجمه شده، متون اصیل مدون به زبان سغدی نیز دیده می‌شود.

محتوای این متون، تاریخچه فعالیت مبلغان مانوی (KG)، خطابه‌ها و نیایش‌ها، اعترافات و توبه (BBB)، اسطوره آفرینش (Cosm.)، تقویم و سالنامه‌های مربوط به روزه‌داری و جشن‌ها (Fasts.)، نامه‌های مانوی (Man.lett.) فهرست ملل و فهرست واژه‌ها (sogdica.)، کتاب غول‌ها (Giants.)، تمثیل‌ها (MSP) و داستان‌ها (Tales.) است. متون مانوی که با تشبیهات و استعارات داستان‌های زیبایی را به تصویر می‌کشند، به نظر می‌رسد زبان زنده‌ی زمان خود را بهتر بیان می‌کند.

متون مسیحی: (۱)

در کتابخانه یک صومعه ویران نستوری در بولایق، شمال تورفان، روایت‌های سغدی انجیل، داستان‌هایی از آباء کلیسا و حکایت‌هایی از زندگی شهدا و قدیسان مسیحی به زبان سغدی و خط سریانی کشف شد. این مجموعه همچنین شامل سرودهای نیایش، روایات آباء کلیسا، کتاب مزامیر، کلمات قصار و عبارت کوتاه پندآمیز است. تقریباً بیشتر متون مسیحی را هیأت اکتشافی آلمانی در اوایل قرن بیستم یافت و کنون در اختیار مجموعه برلین است.

۱- خط سریانی متن‌های سغدی مسیحی از سترنجلی نستوری اقتباس شده است (زرشناس، نامه فرهنگستان، ۱۳، ص ۹۱)